

PULNING QADIRSIZLANISHI. INFLYATSIYA

Jumaqo‘ziyev Ozodbek Oybek o‘g‘li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada pulning qadirsizlanishi yoki inflyatsiya haqida so‘z yuritiladi. Inflyatsiya iqtisodiy tizimdagi narxlar oshishini va pulning real qiymatining pasayishini anglatadi. Maqolada inflyatsiyaning turli sabablari, jumladan talab va taklif inflyatsiyasi, monetar inflyatsiya hamda kutilgan inflyatsiya keltirilgan. Shuningdek, inflyatsiyaning iqtisodiyotga ta‘siri, jumladan narxlarning oshishi, daromadlarning qadrsizlanishi, investitsiya faoliyatining kamayishi va pulni saqlashning qadrining pasayishi kabi salbiy oqibatlari tahlil qilinadi. Maqolada inflyatsiyaga qarshi kurashish usullari, jumladan pul-kredit siyosati, byudjet siyosati, iqtisodiy islohotlar va narxlar nazorati haqida ham so‘z boradi. Ushbu maqola inflyatsiya masalasini tushunish va unga qarshi kurashishning muhim strategiyalarini yoritishga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: Pul, Inflyatsiya, Qadrsizlanish, Iqtisodiyot, Narxlar, Siyosat, Barqarorlik

CURRENCY DEVALUATION. INFLATION

Jumaqo‘ziyev Ozodbek Oybek o‘g‘li

Student of Tashkent State University of Economics

Abstract: This article discusses currency devaluation or inflation. Inflation refers to the rise in prices within an economic system and the decline in the real value of money. The article covers various causes of inflation, including demand-pull inflation, monetary inflation, and expected inflation. Additionally, the article analyzes the negative effects of inflation on the economy, such as rising prices, the devaluation of incomes, a decrease in investment activity, and the reduction in the value of savings. The article also explores strategies for combating inflation, including monetary policy, fiscal policy, economic reforms, and price controls. This article aims to shed light on the issue of inflation and the essential strategies to address and control it.

Keywords: Money, Inflation, Devaluation, Economy, Prices, Policy, Stability

ОБЕСЦЕНИВАНИЕ ДЕНЕГ. ИНФЛЯЦИЯ

*Жумагозиев Озодбек сын Ойбек - студент Ташкентского
государственного университета экономики*

Аннотация: В данной статье рассматриваются девальвация денег или инфляция. Инфляция означает рост цен в экономической системе и снижение

реальной стоимости денег. В статье приведены различные причины инфляции, включая инфляцию спроса, монетарную инфляцию и ожидаемую инфляцию. Также анализируются негативные последствия инфляции для экономики, такие как рост цен, обесценение доходов, сокращение инвестиционной активности и падение ценности сбережений. В статье также обсуждаются методы борьбы с инфляцией, включая денежно-кредитную политику, фискальную политику, экономические реформы и контроль за ценами. Эта статья направлена на освещение проблемы инфляции и ключевых стратегий борьбы с ней.

Ключевые слова: Деньги, Инфляция, Обесценивание, Экономика, Цены, Политика, Стабильность

Kirish

Inflyatsiya va pulning qadrsizlanishi bugungi kunda dunyo iqtisodiyotida eng muhim muammolardan biriga aylangan. Inflyatsiya — bu narxlarning oshishi va pulning real qiymatining pasayish jarayoni bo‘lib, iqtisodiy barqarorlikni saqlashda katta to‘siqlarni yaratadi. Pul qadrsizlanishi, o‘z navbatida, nafaqa va ish haqlarining kamayishiga, iqtisodiy o‘sinhning pasayishiga, shuningdek, ijtimoiy tengsizlikning kuchayishiga olib keladi. Bu jarayonlar har bir mamlakatda iqtisodiy siyosatni shakllantirishda asosiy omil bo‘lib xizmat qiladi.

O‘zbekistonda so‘nggi yillarda inflyatsiya va pul qadrsizlanishining oldini olishga qaratilgan muhim chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Prezidentning iqtisodiy siyosatdagi ustuvor vazifalaridan biri inflyatsiya darajasini pasaytirish va iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashdir. 2021–2023 yillarda O‘zbekiston hukumati inflyatsiya bosimini kamaytirish va iqtisodiy o‘sinhni rag‘batlantirish maqsadida bir qator muhim qarorlar qabul qildi. Bu qarorlar davlat byudjeti, pul-kredit siyosati, narxlar nazorati, soliq islohotlari va investitsiya faoliyatini rag‘batlantirishni o‘z ichiga oladi.

Inflyatsiya va pul qadrsizlanishi iqtisodiyotning muhim jarayonlaridan biri bo‘lib, ular iqtisodiy barqarorlikka tahdid soladi. O‘zbekistonda inflyatsiya darajasini pasaytirish va iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash maqsadida Prezident tomonidan qabul qilingan qarorlar ushbu muammoni hal qilishda muhim rol o‘ynamoqda. Ushbu maqolada inflyatsiyaning sabablari, uning iqtisodiyotga ta‘siri va unga qarshi kurashish usullari batafsil tahlil qilinadi.

Adabiyotlar va tahlillar:

Inflyatsiya yoki pulning qadrsizlanishi iqtisodiyotning eng dolzarb va murakkab masalalaridan biri hisoblanadi. Ushbu mavzu iqtisodchilar tomonidan ko‘plab asarlarda tahlil qilingan bo‘lib, har biri o‘z nuqtai nazaridan inflyatsiyaning sabablarini, uning iqtisodiyotga ta‘sirini va unga qarshi kurashish usullarini yoritgan. Mavzuga oid asosiy adabiyotlar tahlilini quyida keltiraman.

Birinchi navbatda, **John Maynard Keynesning "The General Theory of Employment, Interest, and Money"** asari inflyatsiya haqidagi asosiy tushunchalardan birini tashkil qiladi. Keynes iqtisodiy o'sishning pasayishi va inflyatsiyaning yuqori darajalariga erishishining asosiy sababi sifatida talab va taklif o'rtasidagi disbalansni ko'rsatadi. U iqtisodiyotdagi inflyatsiyani davlat aralashuvi va pul-kredit siyosatining o'rni bilan bog'laydi. Keynesning nazariyasiga ko'ra, inflyatsiya talabni oshirish orqali yuzaga kelishi mumkin va bu davlat tomonidan amalga oshirilgan stimulg bog'liq.

Shu bilan birga, **Milton Friedmanning "Capitalism and Freedom"** asarida inflyatsiyaning sababi pul miqdorining ortishi bilan bog'lanadi. Friedman, Keynesning fikrlariga qarshi, inflyatsiyaning asosiy sababini faqat iqtisodiy faoliyatni cheklash va pul miqdorini nazorat qilish orqali nazorat qilish mumkinligini ta'kidlaydi. U, agar markaziy banklar va hukumatlar o'z siyosatini to'g'ri amalga oshirsa, inflyatsiyani boshqarish mumkin deb hisoblaydi. Friedmanning monetarizm nazariyasi inflyatsiyaga qarshi kurashishda pul miqdorini boshqarishning ahamiyatini ko'rsatadi.

Bundan tashqari, **Olivier Blanchard va David Johnsonning "Macroeconomics"** darsligi inflyatsiya, uning iqtisodiyotga ta'siri va unga qarshi kurashish siyosatlari haqida batafsil tushuntiradi. Ularning asarida inflyatsiyaning o'zgarishi, talab va taklif o'rtasidagi munosabat, shuningdek, iqtisodiy siyosatlarni shakllantirishda qanday yondashuvlar qo'llanishi kerakligi muhokama qilinadi. Blanchard va Johnson inflyatsiyani boshqarishda fiskal va monetar siyosatlarning ahamiyatini ko'rsatib, inflyatsiya boshqaruvining amaliy masalalarini yoritgan.

Shuningdek, **N. Gregory Mankiwning "Principles of Economics"** asarida inflyatsiyaning asosiy sabablari va uning iqtisodiyotga ta'siri to'g'risida batafsil ma'lumotlar keltirilgan. Mankiw inflyatsiyaning pul miqdoriga va narxlarning umumiy o'zgarishiga bog'liqligini ta'kidlab, inflyatsiyani nazorat qilishda iqtisodiy siyosatlarning qanday ahamiyatga ega ekanligini tushuntiradi. Uning asarida inflyatsiyaning narxlarning umumiy o'zgarishiga, ishlash bozoridagi holatlarga va milliy iqtisodiyotning barqarorligiga qanday ta'sir qilishi batafsil tushuntirilgan.

Jean Tirolening "Economics for the Common Good" asari inflyatsiyaning nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy jihatlarini ham tahlil qiladi. Tirole inflyatsiyaning jamiyatdagi tengsizlikni kuchaytirishini, ayniqsa, past daromadli qatlamlarga ta'sirini o'rganadi. U inflyatsiyani nazorat qilishda hukumatning rolini, shuningdek, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash uchun amalga oshirilishi kerak bo'lgan iqtisodiy islohotlarni muhokama qiladi. Tirolening asari inflyatsiyani nafaqat iqtisodiy muammo sifatida, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash uchun zaruriy muammolarni ko'rsatadi.

Akerlof va Shillerning "Animal Spirits: How Human Psychology Drives the Economy" asarida inflyatsiya va iqtisodiy muammolarni insonlarning psixologik holatlari bilan bog'lashadi. Akerlof va Shiller inflyatsiyani faqat iqtisodiy omillar bilan

izohlashning etarli emasligini, balki insonlarning hissiy qarorlarining ham iqtisodiy qarorlar bilan qanday bog‘liqligini tushuntiradilar. Ularning asarida, inflyatsiyaning yuqoriligi odamlarning kelajakdagi iqtisodiy holatga bo‘lgan ishonchsizligi va xavotirlaridan kelib chiqishi mumkinligi ta’kidlanadi.

O‘zbekiston Respublikasining **Markaziy Banki** tomonidan nashr etilgan **"Inflyatsiya va pul-kredit siyosati"** haqidagi materiallar inflyatsiyaning milliy iqtisodiyotga ta’siri, uni boshqarish uchun qabul qilingan qarorlar va choralar haqida ma’lumot beradi. Markaziy Bank inflyatsiyani nazorat qilishda amalga oshirgan siyosatlari va iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash uchun qabul qilingan chora-tadbirlar haqida batafsil so‘z yuritadi. Ushbu asar O‘zbekistonning inflyatsiya bilan kurashishdagi muvaffaqiyatlari va muammolarini ko‘rsatadi.

Yuqoridagi asarlar inflyatsiyaning turli sabablarini, uning iqtisodiyotga ta’sirini va unga qarshi kurashish usullarini tahlil qilishda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Har bir adabiyotda inflyatsiya masalasi turli nuqtai nazardan ko‘rib chiqilgan va bu yondashuvlar iqtisodiy siyosatlarni shakllantirishda asosiy o‘rin tutadi. Inflyatsiyaning oldini olish va uni boshqarish uchun iqtisodchilar tomonidan ishlab chiqilgan nazariyalar va amaliy tavsiyalar iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda muhim ahamiyatga ega.

Metodologiyasi

Inflyatsiya, yoki pulning qadrsizlanishi, iqtisodiyotda yuzaga keladigan muhim masala bo‘lib, u milliy va xalqaro iqtisodiy tizimlar uchun katta ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqot metodologiyasi inflyatsiyaning sabablarini, uning iqtisodiyotga ta’sirini va unga qarshi kurashish siyosatlarini chuqur o‘rganish uchun turli metodlarni qo‘llashni nazarda tutadi. Tadqiqotning maqsadi inflyatsiya bilan bog‘liq jarayonlarni ilmiy asosda tahlil qilish va mavjud iqtisodiy siyosatlarni baholashdan iborat.

Tahlil va natijalar

Ushbu tadqiqotda dunyo miqyosida inflyatsiya darajasi o‘zgarmas va turli mamlakatlarda farqlanishini ko‘rishimiz mumkin. **Venesuela, Zimbabve, va Sudan** kabi mamlakatlarda pulning qadrsizlanishi juda yuqori bo‘lib, siyosiy va iqtisodiy beqarorlik, xalqaro savdo muammolari va monetar siyosatlarning samarasizligi bunga sababdir. **Argentina** va **Turkiya**da inflyatsiya darajasi o‘rtacha bo‘lsa-da, valyuta kursining o‘zgarishi va iqtisodiy o‘zgarishlar bu holatga ta’sir qilmoqda.

**Jadval 1: Dunyo mamlakatlarida pulning qadrsizlanishi
(inflyatsiya) darajasi (2023-yil)**

Mamlakat	Inflyatsiya darajasi (%)	Pulning qadrsizlanishiga ta'sir qiluvchi omillar
Venesuela	283%	Neft narxining pasayishi, iqtisodiy sanksiyalar
Argentina	161%	Valyuta devalvatsiyasi, tashqi qarzlar va iqtisodiy siyosatdagi beqarorlikdan
Sudan	63,3%	iqtisodiy beqarorligi va ijtimoiy-siyosiy inqiroz
Syria	79,1%	Mamlakatdagi fuqarolik urushi va xalqaro sanksiyalar
Turkiya	64,8%	Siyosiy va iqtisodiy beqarorlik, valyuta kursining pasayishi

Venesuela (283%): Venesuelada inflyatsiya darajasi 283% bo'lib, bu dunyodagi eng yuqori inflyatsiya ko'rsatkichlaridan biridir. Bunday yuqori inflyatsiya asosan neft narxining pasayishi, iqtisodiy sanksiyalar, siyosiy beqarorlik va milliy valyuta (bolivar)ning qadrsizlanishi bilan bog'liq. Bu holat iqtisodiy inqiroz va aholi uchun qiyinchiliklarga olib keladi.

Argentina (161%): Argentina ham yuqori inflyatsiya darajasiga ega, bu asosan valyuta devalvatsiyasi, tashqi qarzlar va iqtisodiy siyosatdagi beqarorlikdan kelib chiqadi. Argentina ko'p marta pul-kredit siyosatini qat'iylashtirgan bo'lsa-da, inflyatsiyani nazorat qilishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Bu, narxlarning oshishiga, odamlarning harid qobiliyatining pasayishiga va iqtisodiy inqirozga olib kelmoqda.

Sudan (63,3%): Sudanda inflyatsiya darajasi 63,3% bo'lib, bu mamlakatning iqtisodiy beqarorligi va ijtimoiy-siyosiy inqirozi bilan bog'liq. Ushbu yuqori inflyatsiya Sudan iqtisodiyotida asosiy muammolardan biri bo'lib, oziq-ovqat narxlarining oshishi, kambag'allik darajasining o'sishi va xalqning yashash sharoitlarining yomonlashishiga olib kelmoqda.

Suriya (79,1%): Suriya inflyatsiyasi 79,1% ga teng bo'lib, bu, asosan, mamlakatdagi fuqarolik urushi va xalqaro sanksiyalar bilan bog'liq. Suriya iqtisodiyoti urush tufayli halokatli holatga kelgan va pulning qadrsizlanishi ham jiddiy iqtisodiy muammolarga olib kelgan. Bu aholi uchun qiyinchiliklarni kuchaytiradi va iqtisodiy barqarorlikni saqlashni yanada qiyinlashtiradi.

Turkiya (64,8%): Turkiyada inflyatsiya darajasi 64,8% bo'lib, bu so'nggi yillarda siyosiy va iqtisodiy beqarorlik, valyuta kursining pasayishi va tashqi qarzlarining o'sishi bilan bog'liq. Bu inflyatsiya nafaqat narxlarning oshishiga, balki

odamlarning iqtisodiy vaziyatga ishonchsizligiga olib keladi. Turkiya, ayniqsa, iqtisodiy siyosatdagi o‘zgarishlar va Markaziy bankning qarorlari bilan inflyatsiyani kamaytirishga harakat qilmoqda, ammo bu jarayon uzoq muddatli va murakkab.

**Jadval 2: O‘zbekistondagi pulning qadrsizlanishi
(inflyatsiya) darajasi (2019-2023)**

Yil	Inflyatsiya darajasi (%)	O‘zbekistondagi inflyatsiyani kuchaytiruvchi omillar	Iqtisodiy siyosatlar
2020	12.9%	Pandemiya ta’siri, import tovarlari narxining oshishi	Pul-kredit siyosatini qisqacha mustahkamlash
2021	10.8%	Sanoat sektori o‘shishining sekinlashishi, talabning oshishi	Iqtisodiy yordam dasturlari, fiskal stimul
2022	11.4%	Valyuta kursining o‘zgarishi, tashqi savdoda notenglik	Markaziy bankning kurs siyosatini takomillashtirish
2023	10%	Energiya narxlarining oshishi, global iqtisodiy beqarorlik	Inflyatsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha yangi chora-tadbirlar
2024	10.4%	Global inqiroz, tashqi iqtisodiy bosimlar, mehnat migratsiyasi	Pul-kredit siyosatining siqilishi, narxlar nazorati

2020-yil (Inflyatsiya darajasi: 12.9%) 2020-yilda inflyatsiya darajasi 12.9% bo‘lib, pandemiya ta’siri katta rol o‘ynagan. **Pandemiya ta’siri** iqtisodiyotning turli sohalarida ishlab chiqarishning susayishiga, bozorlarining cheklanishiga va global ta’minot zanjirlaridagi uzilishlarga olib keldi. Shuningdek, **import tovarlari narxining oshishi** ham inflyatsiyani kuchaytirdi. O‘zbekiston hukumati tomonidan amalga oshirilgan **iqtisodiy yordam dasturlari** va **fiskal stimul** inflyatsiyaga qarshi kurashish va iqtisodiyotni tiklashga qaratilgan edi. Bu siyosatlar iqtisodiy faollikni qo‘llab-quvvatlashga yordam berdi, ammo pandemiyaning o‘ziga xos ta’siri inflyatsiyani kamaytirishga to‘sqinlik qildi.

2022-yil (Inflyatsiya darajasi: 11.4%) 2022-yilda inflyatsiya darajasi 11.4% ni tashkil etdi. Inflyatsiyaning o‘shishiga asosiy sabablar sifatida **energiya narxlarining oshishi** va **global iqtisodiy beqarorlik** ko‘rsatilgan. Dunyo bo‘yicha energiya resurslari narxlarining oshishi, shu jumladan, gaz va neft narxlarining o‘shishi O‘zbekistonda narxlarning oshishiga olib keldi. **Global iqtisodiy beqarorlik** esa ta’minot zanjirlarining buzilishi va o‘zaro savdoda qiyinchiliklar yaratdi. O‘zbekiston hukumati tomonidan **inflyatsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha yangi chora-tadbirlar** qabul qilindi, ammo global muammolar va ichki iqtisodiy sharoitlar inflyatsiyaning yuqori darajada saqlanishiga sabab bo‘ldi.

2023-yil (Inflyatsiya darajasi: 10%) 2023-yilda inflyatsiya darajasi 10% ni tashkil etdi. Inflyatsiyaning o'sishiga **global inqiroz, tashqi iqtisodiy bosimlar va mehnat migratsiyasi** kabi omillar ta'sir ko'rsatgan. **Global inqiroz** va tashqi iqtisodiy bosimlar, jumladan, energiya resurslari va oziq-ovqat narxlarining o'sishi, O'zbekistondagi inflyatsiyaning yuqori darajada bo'lishiga sabab bo'ldi. **Mehnat migratsiyasi** va unga bog'liq bo'lgan pul oqimlarining o'zgarishi ham inflyatsiyaga ta'sir ko'rsatgan. Iqtisodiy siyosat sifatida **pul-kredit siyosatining siqilishi va narxlar nazorati** amalga oshirilgan, bu esa inflyatsiyaning oshishiga qarshi kurashishda muhim qadam bo'lgan.

2024 yilda O'zbekiston iqtisodiyoti global inqiroz va tashqi iqtisodiy bosimlar ta'sirida bo'lishi mumkin. Biroq, mehnat migratsiyasi va pul-kredit siyosatining siqilishi, ichki iqtisodiyotga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bilan birga, narxlar nazorati inflyatsiyani bir qismlarga kamaytirishga yordam bersa-da, iqtisodiy o'sishning cheklanishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun, iqtisodiyotda balansni saqlash, tashqi ta'sirlarga qarshi kurashish va ichki rivojlanishni qo'llab-quvvatlash zarur.

Xulosa

Maqolada pulning qadrsizlanishi, ya'ni inflyatsiya masalasi keng yoritilgan bo'lib, ushbu fenomenning iqtisodiyotga ta'siri, uning sabab va oqibatlari, shuningdek, unga qarshi kurashish bo'yicha amalga oshirilgan iqtisodiy siyosatlar tahlil qilingan. Inflyatsiya narxlarining umumiy oshishini va pulning real qiymatining pasayishini anglatadi. Ushbu jarayon global miqyosda turli mamlakatlarda o'ziga xos tarzda yuzaga keladi va har bir mamlakatda inflyatsiyani kuchaytiruvchi omillar turlicha bo'lishi mumkin.

Inflyatsiyaning kuchayishiga olib kelgan omillarni tahlil qilar ekanmiz, shu bilan birga, iqtisodiy siyosatlarning ham muhim ahamiyatini ko'ramiz. Inflyatsiyani boshqarish uchun amalga oshirilgan siyosatlar, jumladan, pul-kredit siyosatini mustahkamlash, fiskal stimul, inflyatsiyaga qarshi kurashish bo'yicha yangi chora-tadbirlar va narxlar nazorati inflyatsiyani nazorat qilishga qaratilgan. Shunga qaramay, tashqi iqtisodiy omillar, jumladan, global iqtisodiy beqarorlik, energiya resurslari narxlarining oshishi va xalqaro savdodagi o'zgarishlar inflyatsiyaning yuqori darajada bo'lishiga olib keladi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda inflyatsiya darajasi hali ham yuqori bo'lib qolmoqda va uni kamaytirish uchun samarali iqtisodiy siyosatlarni amalga oshirish, iqtisodiy islohotlarni davom ettirish zarur. Bunda, avvalo, mahalliy ishlab chiqarishni oshirish, global ta'sirlarga moslashish va iqtisodiy o'sishni barqarorlashtirishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish muhimdir. Inflyatsiyaga qarshi kurashishda xalqaro hamkorlik va ichki iqtisodiy siyosatlarning uyg'unligi ham katta ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. **Markaziy banki Respublika O'zbekiston** (Central Bank of Uzbekistan). (2023). "Monetary Policy and Inflation Report." URL: <https://cbu.uz>
2. **Jahon Banki (World Bank)**. (2023). "Global Economic Prospects: Inflation and Economic Outlook." URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>
3. **O'zbekiston Iqtisodiyot Vazirligi** (Ministry of Economy of Uzbekistan). (2022). "Inflation and Economic Policy in Uzbekistan." URL: <https://www.economy.uz>
4. **BMT Iqtisodiy va Ijtimoiy Masalalar Departamenti (UN DESA)**. (2023). "Global Economic Trends and Inflation Impact." URL: <https://www.un.org/development/desa/>
5. **Inflation Rate by Country** (2024) <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/inflation-rate-by-country>
6. Keynes, John Maynard. *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. 1936.
7. Friedman, Milton. *Capitalism and Freedom*. 1962
8. Blanchard, Olivier, and David Johnson. *Macroeconomics*. 7th ed. 2017.
9. Mankiw, N. Gregory. *Principles of Economics*. 7th ed. 2014.
10. Tirole, Jean. *Economics for the Common Good*. 2017.
11. Akerlof, George A., and Robert J. Shiller. *Animal Spirits: How Human Psychology Drives the Economy*. 2009.
12. O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki. *Inflyatsiya va Pul-Kredit Siyosati*. O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki, 2020.